

Ten tweede, omdat de geschiedenis der kerken, niet het minst in het buitenland, bewezen heeft, dat een eenigszins belangrijke uitbreiding van de gezangen telkens door nieuwe wordt gevolgd, waardoor ten slotte onwillekeurig de Psalmbundel naar den achtergrond geraakt. En dat zou toch zeer te bejammeren zijn. Ook zouden we dan weer het oude getwist krijgen over de meerdere of mindere rechtzinnigheid, waarvan we tegenwoordig toch al genoeg ellende beleven. Er zouden dominees zijn, die geen gezangen, die één, die twee, ja misschien die niet anders dan gezangen lieten zingen. Ze zouden worden verketterd of toegejuicht enz. enz. Men kan in zoo iets de kerken niet dwingen, moet het in haar vrijheid laten; en deze zouden zonder twijfel velen gebruiken tot een oorzaak voor het vleesch.

Niet uit beginsel, maar om deze o.i. krachtige praktische redenen wenschte de Commissie niet verder te gaan dan N. Holland wilde, en de Synode vereenigde zich na kort debat met haar voorstel. Zij benoemde Proff. Aalders, Bouwman en Hoekstra, met de predikanten Van Minnen en De Moor, benevens Mr. Van Beeck Calkoen (den eersten onderteekenaar van het besproken verzoekschrift) tot deputaten voor deze zaak, met opdracht om „te trachten den bundel „Kenige Gezangen” uit te breiden met eenige andere berijnde of onberijnde gedeeltes der H. Schrift, welke het den Kerken vrij zal staan, nevens de Psalmen in den eeredienst te gebruiken”.

De M.

Tweeërlei Schriftbeschouwing.

IV (Slot).

Inhoud van de vorige artikelen:

Prof. Obbink erkent in „Bergopwaarts”, dat hij op den preekstoel andere dingen zegt (en ze ook anders zegt) dan op den kathedraal, en vindt het een fout van Dr. Cramer, dat hij inderijde zijn befaamde „kritische preken” heeft gehouden.

Toegestemd dient te worden, dat Prof. O. van ethisch standpunt gezien, konsekventer is dan Dr. C. Immers is voor den Ethische de Schrift bovenal ervaring, terwijl ze voor den Gereformeerde openbaring is. In de ethische prediking is de ervaring van het oogenblik de hoofzaak, maar over wat de Schrift objectief is behoort op den kansel gezwegen.

Dat standpunt is in de praktijk het eenige, waarop de Ethischen zich langere tijd kunnen handhaven. De ethische richting omstuit tal van schakeeringen. Sommigen harer leden zijn zóó behoudend, dat zij praktisch vrijwel de gehele Schrift voor hun rekening nemen. Anderen zijn het in hun Schriftbeschouwing vrijwel met de Modernen eens, in het objectieve zijn ze zeer verdeeld. In het subjectieve, de ervaring, ligt hun vereenigingspunt. Toch mogen zij de ervaring niet teveel preciseren, objectiveren. Anders werkt ook dit verdeeldheid uit. Het noodzakelijke gevolg is, dat men zijn heil moet zoeken in het algemeen, het onbepaalde.

Is het dus konsekvent van den Ethische, dat hij op den preekstoel niet objectief de Schrift wil hooren spreken, maar naar de ervaring van den prediker wenscht te luisteren, in de hoop dat dit kloppen zal op wat hijzelf heeft ervaren, voor den Gereformeerde zou dit al heel inkonsekvent zijn. Zijn uitgangspunt ligt niet in de ervaring, maar in de openbaring.

In de Schrift beluistert hij de stem Gods.

En of hij zich nu in zijn studeerkamer bevindt, dan of hij in de eenzaamheid over zijn bijbel gebogen zit of dat hij op den kansel staat, de Schrift blijft voor hem dezelfde.

De wetenschappelijke beginselen put hij uit de Schrift.

Zijn ervaring toetst hij aan de Schrift.

De prediking heeft tot strekking het openen van de Schrift en het toepassen van haar woorden op het leven.

Tweeërlei Schriftbeschouwing is bij hem uitgesloten.

Indien eenig prediker in zijn studeervertrek wezenlijk anders over de Schrift dacht dan hij op den kansel deed voorkomen, zou hij de gemeente misleiden.

Er zouden geen termen te kras zijn om zijn oneerlijkheid te brandmerken.

Tot de gemeente komt hij met een: „Daar staat geschreven” en „Alzoo zegt de Heere”.

Daarmee geeft hij te kennen, dat de Schrift onfeilbare Godsopenbaring is.

En zou hij dan in anderen kring of alleen voor eigen bewustzijn het beginsel der Schriftkritiek huldigen, zoo zou dit niet minder dan bedrog zijn.

Ook in deze moet konsekventie gevraagd.

Natuurlijk is het iets anders of de Gereformeerde theoloog al wat hij uit de Schrift in de studeerkamer opdiepte nu op den kansel moet brengen.

Indien hij dat deed, zou hij zijn roeping niet verstaan.

In een minimum van tijd zou zijn gehoor verlopen.

Hij zou zijn kerk doodpreken.

De preekstoel is niet de plaats voor geleerde verhandelingen.

De gemeente moet daar uit het Woord iets ontvangen voor het volle leven, voor het persoonlijk en het gemeenschappelijk leven.

De prediker behoort zich af te vragen, hoe hij het Woord zoo diep mogelijk in de ziel kan in-

brengen met de bede, dat de Heilige Geest aansluiting geve. Doch hij brengt dan niet eigen ervaring, maar het Woord.

Er bestaat een zekere term, die langzamerhand tot een cliché is geworden, maar die toch karakteristiek is: de prediker moet wegvallen.

De gemeente moet het met het Woord te doen krijgen.

Maar daarom interesseert het de gemeente nog niet te hooren, op hoeveel manieren een Hebreuwsch woord wel vertaald kan worden of welke argumenten voor en tegen de Mijstersche hypothese inzake den Galaterbrief kunnen worden aangevoerd.

De Gereformeerde hoogleraar beziel op den kathedraal en op den kansel de Schrift uit hetzelfde oogpunt, alleen het doel van zijn uitlegging verschilt. In het eene geval wil hij wetenschap kweeken, in het andere stichten.

Alle zweem van tweeslachtigheid is hier ver te zoeken.

Zijn wetenschappelijke en zijn praktische Schriftbeschouwing harmonieeren. Zij zijn in den wortel één.

Of daarbij de Gereformeerde niet tot objectivisme (voorwerpelijheidsrichting) vervalt gelijk de Ethische tot subjectivisme?

Allerminst.

De Gereformeerde staat juist naar het subjectieven, het onderwerpelijk maken, het zieleleven van de openbaring.¹⁾

Hij is van het onderwerpelijke niet „afkeerig, maar acht het onmisbaar.

Hij waarschuwt er tegen, dat men de Schrift niet objectief voor zich laat liggen, maar dat men zich zal beijveren om onder de leiding des Geestes haar subjectief, haar tot een stuk van zichzelf zal maken.

Het voorwerpelijke en het onderwerpelijke moeten samengaan, anders is er geen zaligheid.

Iemand moet persoonlijk deel hebben aan Christus, anders gaat hij ook met de rijkste kennis van de Schrift verloren.

Maar de Schrift doet ons Christus kennen.

In de Schrift ligt de objectieve grondslag.

De Ethische daarentegen blijft in het subjectieve hangen. Hij erkent het ijdele van het pogen om door het subjectieve tot het objectieve te komen. Daarom is hij niet alleen subjectief, maar subjectivist.

De Gereformeerde is wars zoowel van subjectivisme als van objectivisme.

Hij houdt vast aan beide waarheden: „Al de Schrift is van God ingegeven en is nuttig tot leering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is” en: „Indien iemand den Heere Jezus Christus niet liefheeft, die zij een vervloeking; Marnatha”.

Gelijk ik in het begin van deze artikelenreeks reeds zeide, was het mijn toelag rechtvaardig over de Ethischen te oordeelen.

Ik nam hen dan ook tegen onbillijke beoordeling in bescherming.

Maar ik hield mij ook ver van al wat er op lijken zou, of er een brug viel te slaan over den breeden stroom, die de Gereformeerde van den Ethische scheidt.

Samenwerking met de Ethischen is op menig gebied zeer wel mogelijk.

Maar nogit in het kerkelijke leven.

Nooit op den grondslag der Schrift.²⁾

HEPP.

¹⁾ Niet elk deel der openbaring kan worden omgezet in ervaring. Ik werkte dit uit in mijn „De waarde van het dogma”. Daarom heb ik het hier onbesproken.

²⁾ De voorstelling, die welken van Ethische zijde gegeven is, als zou volgens den Gereformeerde een Ethische geen kind van God kunnen zijn, mocht ik, zoo ik mij wilde houden aan het bestek mijner artikelen, niet aanroeren. Om alle misverstand weg te nemen, wil ik echter verklaren, dat ik zulk een voorstelling verre van mij werp. Wie aan den Christus, niet zooda als de verheffing Hem droomt, maar zooda als de Schrift Hem uitbeeldt, zijn hart heeft verloren, begroet ik als reisgenoot naar het Jeruzalem, dat boven is.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Klein-goed.

Drukfouten.

In ons eerste artikel over de Acta Synodi veroorloofden wij ons een kleine opmerking over de minder nauwkeurige correctie. Naar aanleiding hiervan schreef ons een oude broeder van 78 jaar, „die tot de jongeren behoort”, dat er ook vele fouten staan in de financiële verantwoordingen, b.v. op bl. 151, 161, 176 en 253. Voorbeelden noemde hij niet op en daarom namen wij de moeite op bl. 151 eens de optellingen na te zien.

En ja waarlijk, wij ontdekten in de zes optellingen drie fouten: de eerste, derde en zesde zijn goed. Maar in de tweede moet 18619.72½ zijn 18599.72½, wat een verschil maakt van ongeveer f20. In de vierde optelling staat 14705.66, wat moet zijn 14308.15½, wat een verschil geeft van f400. En in de vijfde optelling lezen wij 16619.72½, wat behoort te zijn 17067.22½, wat eveneens een verschil maakt van ongeveer f400.

Natuurlijk twifelen wij er niet aan, dat de boeken van den penningmeester in orde zijn, en dus zal de schuld wel liggen bij een te haastige correctie,

maar ook dat behoort niet voor te komen; de kerken weten nu niet waaraan zij zich te houden hebben.

De andere opgegeven bladzijden hebben wij niet kunnen controleren; wie er tijd en lust toe heeft, doe het zelf. Wenschelijk achten wij, dat van „officieele” zijde het noodige licht ontstoken worde.

Zendingsstudieraad.

De Z. S. R. is met eenige leden uitgebreid; voorzitter bleef L. J. van Wijk, secr. van het Ned. Bijbelgen. te Amsterdam; vice-voorz. ds. J. Krüger te Maarssen; 1e secr. de heer J. W. Gunning te Utrecht en 2e secr.-penn. ds. H. D. J. Boissevain; adjunct-secr. (levens secr.-penn. voor de Conferenties) F. A. Baron van Lynden te Utrecht; als vrouwelijk lid nam in het Dagelijksch Bestuur zitting Jonkvrouwe H. B. de la Bassacour Caan te Den Haag. Met deze genoemde personen vormen nu de volgende heeren mede den Raad: G. Baas, secr. van den Chr. Besturenbond te Amsterdam, dr. H. Kaajan te Utrecht, ds. Th. Scharlen, Luth. pred. te Gouda en A. J. C. van Seters, directeur van den boekhandel voor In- en Uitwendige Zending. Vogels alzo van diverse pluinage, maar die in hetzelfde werk hetzelfde doel beoogen. Het is een weldaad Gods, dat hij het vele, dat verdeelt, er in den arbeid der zending tenminste samenwerking mogelijk is.

En teeken des tijds is het vrouwelijk lid, en niet minder de „arbeiderscandidaat”; nu, het zou moeilijk gevallen zijn een betere keuze te doen. Froule Caan heeft op het gebied der zending reeds lang haar sporen verdient; van haar hand verschenen verschillende zendingsboekjes, en talrijke jaren heeft zij de Nederl. Zendingsbode geredigeerd. En de heer Baas, die met den heer Smeenk op de conferenties te Lunteren in den afgevoeren zomer sprak over de mogelijkheid van het opvoeden der arbeiderswereld in het werk der zending, heeft toen bewezen een der zake kundig man te zijn; het is te begrijpen, dat hij gevraagd werd in den Z. S. R. zitting te nemen, ook al, omdat de heer Smeenk teveel bezet is.

Door een verandering in de organisatie kunnen allerhande vereenigingen, commissies en andere organisaties, zich bij den Z. S. R. aansluiten, en tevens een lid als afgevaardigde in den Z. S. R. benoemen. De bedoeling is tot een organische vruchtbare samenwerking inzake de zendingsopvoeding te komen met alle lichamen, die op de eene of andere wijze ter bevordering van het zendingsleven in Nederland werkzaam zijn. Samenwerking zij dus de leus. Vereenigingen, die in de zending arbeiden, zullen goed doen, inlichtingen te vragen bij den secr., den heer J. W. Gunning, Domplein 25, Utrecht, en de vraag om aan te sluiten dan ernstig onder de oogen te zien. Eendracht maakt ook hier macht.

Zomerconferenties.

Als een noodzakelijk gevolg van de benoeming van een „arbeider” in den Z. S. R. komt er ook verandering, of liever uitbreiding in de conferenties voor Zendingstudie te Lunderen. De drie gewone conferenties blijven, maar het ligt in de bedoeling in de maand Juni een aparte conferentie te houden voor afgevaardigden uit arbeiderskringen, ter bespreking allereerst van de bevordering van het zendingsleven in die kringen, en bovendien van de actie op de zendingsvelden zelf in verband met de opkomende sociale bewegingen aldaar.

Men zou bezwaar kunnen maken tegen deze methode. Als er nu eerst afzonderlijke conferenties voor de arbeiderskringen worden ingericht, wat zou dan beletten straks ook afzonderlijke conferenties te gaan houden voor onderwijzers, voor kantoorbedienenden, voor den middenstand enz. En zulk een specificering kan moeilijk gewenscht worden geacht; in het werk der zending werken allen met elkander, en vooral het standenverschil moeten wij hier niet doorvoeren.

Toch schijnt o.i. zulk een bezwaar ernstiger dan het in werkelijkheid is, tenminste in dit geval. Er is onder de arbeiders over het algemeen te weinig, veel te weinig gelegenheid geweest zich met de zending bezig te houden, en zoo getuigt het van wijsheid deze kringen eerst op peil te brengen. Maar bovendien, men kan het goed vinden of niet, de arbeiderswereld is voelszins een wereld op zichzelf, en het werken in die kringen vraagt eigen methodes; dat hierover op afzonderlijke conferenties gehandeld wordt, kunnen wij dan ook niet afkeuren. En om niet meer te noemen, er zijn bewegingen in de arbeiderskringen op het zendingsveld, die natuurlijk bijzonder onze arbeiders zullen interesseeren, en dit is een reden te meer, om hen met name hiervan op de hoogte te brengen.

Wij zouden het evenwel betrouwen, indien de arbeidersconferenties ten gevolge zouden hebben, dat deze elementen van de gewone conferenties weg bleven. Gelijk er afzonderlijke predikantenconferenties zijn, terwijl de predikanten toch ook aan de gewone conferenties deelnemen, zoo wenschen wij het ook voor onze arbeiders. De onderscheiding tusschen hen en andere menschen mag niet tot scheiding, en zeker niet tot tegenstelling leiden.

De Onderwijzers.

Er heeft zich een „Onderwijzers-zendings-commissie“ gevormd. Het doel is zendingsbelangstelling-kennis en liefde onder en door de onderwijzers te bevorderen. De onderwijzers zullen door deze commissie worden opgewekt de conferenties te luisteren te bezoeken, en op de onderwijzersvergaderingen ook zendingsonderwerpen te behandelen. Tevens stelt de commissie zich beschikbaar tot het geven van inlichtingen en verspreiden van berichten. Voorzitter is de heer Joh. Meerwald te Utrecht, Poortstraat 20, secr. de heer G. Sleutel te Leiden, Garemarkt 19.

Deze commissie zal nuttig werk kunnen doen, en wij juichen haar oprichting toe. Het zal echter wel gewenscht zijn, dat deze commissie zich in verbinding stelle met de commissies, door de onderwijzersverenigingen zelf ingesteld, opdat er eenheid zij in gedragslijn.

J. D. WIELENGA.

LITERATUUR EN KUNST.

Moderne letterkunde en Christelijke opvoeding.

XV.

Opvoedkundige bezinning.

We hebben het nog over de brochure van Ida Heyermans: „Onze jongeren en de moderne literatuur“.

Ik wil er nog meer van vertellen, want het is een „teeken“, dit oordeel van een moderne vrouw over moderne letterkunde.

Dat zij aan de literatuur een opvoedkundigen eisch stelt, vooral in verband met den zielkundig gewichtigen overgangleeftijd (puberteitsjaren) der jeugd, weten wij reeds.

Moedig heeft zij het gezegd, al voelt zij de lachende oogen van zedelijkheidsnihilisten op zich gericht.

Daar staat het: „Wie dergelijke eischen (n.l. van waarheid, gezondheid, idealisme) aan de literatuur voor onze jongeren stelt, heeft soms het gevoel van een roepende in de woestijn te wezen, omdat er nog zoo geofferd wordt aan de goden van den dag“.

Al spreekt zij het niet letterlijk uit, toch laat ze onze moderne, letterkundig-toonaangevende wereld flijtjes voelen, dat zij door het oude paganisme van Griekenland wordt veroordeeld.

Plato, de „goddelijke“, die alle dingen, ook de staatkundige vorming van den mensch, bezag in het eeuwigheidslicht der achter de tijdelijke vormen verborgen wezenlijke wereld, vermaant de opvoeders, of wachters der menschheid, aan de jeugd geen boeken in handen te geven, die den eerbied voor de goden schokken kan, of de ziel ontroeren met verschrikkingen uit de onderwereld. Zelfs de verzen van Homerus acht hij op dien grond niet onbedenklijk voor de jongeren. „Niet alsof ze niet dichterlijk zijn en voor de menigte niet aangenaam om te hooren, maar juist hoe dichterlijker zij zijn,

des te minder moeten zij gehoord worden door kinderen en mannen, die vrij moeten zijn en voor slavernij banger zijn dan voor den dood“.

In zijn ideaal-staat wil Plato zelfs een verbod uitvaardigen tegen kunstenaars, en hen beletten het lage, gemeene en onbehoorlijke, door hun kunst af te tekenen. Daarentegen moet de staat zulke mannen in bescherming nemen, die „van nature den aard van het schoone en edele juist kunnen opsporen“, opdat de jongelingen, die met hun kunst in aanraking komen in een „luchtstroom van gezonde levenskracht“ ademen, en zij al aanstonds van hun prille jeugd af ongemerkt tot gelijkheid, liefde en overeenstemming, met goede gedachte-uitingen, worden gebracht“.

Wanneer het „christelijk“ Nederland, dat in zijn maatschappelijk organisch leven het christendom over het geheel buiten werking stelde, nu eens begon naar de stem van dezen grooten heiden te luisteren!

Dan hadden wij tenminste een begin van bezinning en hervorming op het verwilderd letterkundig gebied.

Nu komt Ida Heyermans met sprekende, concrete, voorbeelden, hoe ontactisch en onpaedagogisch op onze inrichtingen van onderwijs de jeugd soms met zielstorende literatuur in aanraking wordt gebracht.

Zij kiest (evenals wij dit vroeger bij een soortgelijk onderzoek deden) haar uitgangspunt in de officieele leesboeken, op verschillende scholen reeds jaren lang in gebruik.

Het eerst noemt zij „De bloeiende bonger“, een bloemlezing, samengesteld door W. C. Rengers Hora Siccama en Herman Poort. Als titelprent bevat dit boek een reproductie van den „dronken vioolspeler“ van Jan Steen, en in verband met deze prent geven de bloemlezers deze kunstbeschouwing ten beste (?): „We moeten dus een werk van literatuur niet lezen om te weten wat er verteld wordt, maar om te gevoelen hoe er verteld wordt“.

Evenals bij de literatuur geeft ook bij iedere andere kunst niet het onderwerp ons het genot der schoonheid, maar de manier waarop het onderwerp tot uitdrukking is gebracht.

Bij de teekenkunst bijvoorbeeld. Er is in het prentenkabinet te Den Haag een teekening van Jan Steen, die ons een dronken vioolspeler te zien geeft. Wanneer we een zoo weerzinwekkenden dronkaard in werkelijkheid zagen, zouden we stellig een grooten afkeer van hem gevoelen. Maar de teekenaar heeft hem op zulk een wijze weergegeven, dat wij onwiderstaanbaar door de schoonheid van het werk getroffen worden.

De eigenlijke inhoud van een stukje literatuur kan dus geen invloed hebben op ons mooi- of leelijk-vinden; de vraag is alleen, op welke manier die inhoud is medegedeeld. Toch zal wel dikwijls ons moreel gevoel onzen voorkeur of afkeer voor den inhoud bepalen, maar dat heeft

mislukking ook hier het materialisme voeren mocht.

De zoogenaamde moderne wetenschap heeft ons behalve een grenzeloze wanorde in de feiten nog iets anders nagelaten, namelijk een woord van bijna hypnotische kracht, „evolutie“. Dit woord zou de sleutel zijn tot alle geheimen, zou de oplossing geven van alle vraagstukken, omdat het de wording ontsluit zou. L'evolution c'est la revolution sans avoir l'air. Geen principieel verschil tusschen dood en leven, tusschen dier en mensch, tusschen stof en geest, geen qualiteiten, alleen quantiteiten, geen zijn, alleen worden, alles vloeiend (panta rei) — geen God, alleen evolutie. Diepere bezinning leerde, dat waar werkelijk evolutie, dat is ontwikkeling, ontplooiing als verschijnsel is waar te nemen of vermoedelijk heeft plaats gehad, de vraagstukken pas beginnen, de onzienlijke dingen en krachten nog moeten worden gezocht, die dit zienlijke hebben gewekt. Zelfs als evolutie in zijn eenvoudigste vorm optreedt en in knop of kiem het wordende in miniaturvorm is gepraeformeerd, dan nog zijn daar krachten en werkingen noodig, die wasdom, die de ontplooiing geven.

Zoo is thans met name de wording van het levende een vraagstuk in de wetenschap, dat meer dan ooit om oplossing, althans om verheldering roept. Zal dit mogelijk zijn? Al is de naieve opvatting wel algemeen verlaten, als veroverde in den loop der tijden de wetenschap het onbekende terrein stuk voor stuk, als ware de wetenschap alleen eene hoeveelheid ervaring, niemand heeft er nog aan gewanhoopt, dat ook mettertijd het levensraadsel opgelost zal worden. Daar is echter een Fransch wijsgeer in onzen tijd, Henri Bergson, die meent dat het verstand echter nooit het leven zal kunnen begrijpen. Het verstand is aangelegd, volgens Bergson, op het doode, op het verdeelen en nimmer kan men de beweging, de wording zelf begrijpen, al plaatst men nog zooveel beelden naast elkander. Wie een groote stad wil „kennen“, kan niet volstaan met het bezien van de stad van vele zijden. Nog zooveel plaatjes kunnen niet vervangen den indruk van hem, die eenmaal „erin“ was, die het leven meeleefde. Zoo is ook alleen het leven door het leven te verstaan. Niet het verstand, maar de intuïtie zou het wezen van het leven kunnen ont-

dan geen invloed op de waarde van het werk als literatuur“.

In de laatste woorden ligt gelukkig een beginseltje van beperking, maar deze inbinding is te flauw om de giftige kracht van de vooropgezette kunstfilosofie onschadelijk te maken.

Zeker, er is iets waars in de stelling, dat de kunst in sommige gevallen hetgeen op zichzelf leelijk of huiveringwekkend is (b.v. een slagveld) tot schoonheid kan vereelen, maar tegenover wat zondig en onzedelijk is staat de toovergodin „kunst“ onmachtig. Zij kan het onheilige niet heiligen. Een dronkaard kan nooit mooi worden. Zelfs niet op een doek van Jan Steen.

Ida Heyermans heeft recht tot het oordeel, dat „dronkenschap voor kinderen nooit mag overgoten worden door een saus van schoonheid (het beeld is niet gelukkig! W.), omdat het gezonde insinkt van elken onbedorven knaap en elk frisch meisje zich met afschuw van dronkenschap afwendt“.

Het is niet te verwonderen, dat in leesboeken, die naar het genoemde kunstbeginsel zijn samengesteld, menige „Jan Steen“ aan kinderoogen wordt voorgelegd.

Mejuffrouw Heyermans is in verschillende moderne bloemlezingen aan het onkruidlezen gegaan, en geeft verbijsterende staaltjes van opvoedkundige onwijsheid.

In het, ook op christelijke normaalscholen wel, gebruikte, veel geprezen boek „Nederlandsche Letterkunde“ van D. de Groot, L. Leopold en R. R. Rijkens b.v. wordt de jeugd in kennis gebracht met Ada Gerlo's „Herinneringen van een onafhankelijke vrouw“ en daarbij „vergaat“ op een citaat, dat, op zijn zachtst gesproken, de leerlingen niet sterker maakt in het waken tegen vroegrijdige zinneprikkels.

Er staat een beschrijving in van de „heldin“, Ada, die op haar kamer, terwijl het bloed gloeiend door haar wangen golfte, met lange kussen haar handen kust, die even tevoren in het rijtuig door haar cavalier zijn gezoend.

En waar de aanhalingen op zichzelf niets aanstootelijks bevatten, daar blijft toch het bezwaar, dat de kinderen door het citaat in aanraking komen met een boek, hetwelk als geheel voor hen niet past.

Er zijn wel „opvoeders“, die meenen, dat men een scherpe grens kan trekken tusschen „de gelezen bloem“ en het boek, maar de ervaring is hier betere leermeesteres, dan de mooie theorie.

Door het „fijne“ stukje in het leesboek worden de kinderen gelokt het heele boek ergens „op te schommelen“.

Ida Heyermans deelt ook mede, dat in eene vergadering in Rotterdam, waar dit onderwerp werd behandeld, door de beambten van de Rotterdamse gemeentebibliotheek als een feit werd medegedeeld: „De jongens en meisjes komen boeken vragen, waarvan zij op school fragmenten (gedeltes) hebben gelezen, boeken als Geertje van Johan de Meester“.

Op dien grond keurt Ida Heyermans het af, dat

sluieren. Het is hier niet de plaats om de leer van Bergson critisch te beschouwen, waar het alleen de bedoeling is den indruk te wekken, dat niet alleen velen meenden, dat achter de zienlijke dingen geen onzienlijke bestaan of de onzienlijke tevens onkenbaar zijn, maar dat ook de meening is uitgesproken, dat andere functies van den geest, dan die welke in de wetenschap werkzaam zijn, de geheimen der levende natuur ontsluit moeten. Dat het vinden van nieuwe hypothesen inderdaad niet alleen een verstandelijke functie is, is zeker; het is gebonden aan onze geheele persoonlijkheid en mij dunkt, dat ieder die het terrein der levensverschijnselen nauwgezet doorzoekt, hetzelfde moet ervaren als Samuel Butler, die in zulke schoone bewoordingen de ontdekking en ontwikkeling van zijn psychische beschouwing van het leven beschrijft. „Ik geef toe“, zoo zegt Butler, „dat toen ik voor mijn onderwerp ging werken, ik er niet ernstig in geloofde. Ik zag als het ware een steen op den grond liggen met een aantrekkelijken glans; deze opnemende, draaide ik hem voor mijn genoegen om en zag, hoe meer ik hem beschouwde, de steen steeds schitterender worden. Tenslotte werd ik er zoo door geboeid, dat ik aan mijn verbeelding den vrijen teugel liet. Het aanzicht der wereld veranderde, de steen, welke ik gedachteloos opgenomen had, bleek een talisman van onschatbare waarde te zijn en opende een deur, waardoor heen ik een blik wierp op eene vreemde en belangwekkende verandering“.

Maar vergeten wij ook niet, dat het onzienlijke in de wetenschap alleen aan het zienlijke kan nagespeurd worden en de feiten in het leven van de natuur ons voor alles moeten leiden. Ongestraft zal de denker over de natuur zich niet van het zelf waarnemen en beproeven van zijn object kunnen onthouden. Immers, de werkelijkheid heeft zich tot dusverre aan de naar hare wetten zoekende wetenschap altijd nog verheven en rijker onthuld als de uiterste inspanning van mythische fantasie en metaphysische speculatie haar wist uit te beelden, schreef eens dezelfde groote geleerde, die zoo terecht de groote taak der wetenschap zag in de „Künstlerische Auseinandersetzung der Tatsachen“.

F. J. J. B.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

De taak der Natuurwetenschap. (II.)

Denkers van alle tijden, die een geestelijke achtergrond der dingen aannamen, wezen steeds op de harmonie en doelmatigheid der levende natuur. Schopenhauers „Wille“, Van Hatmann's „Unbewusste“ en Bergson's „Elan Vital“, de hoeksteen van hun systemen, zijn begrippen welke ontstaan zijn uit het denkend beschouwen van de verschijnselen des levens. De biologische feiten behooren dus tot de grondslagen van alle hypothesen, welke op den mensch naar verstand en hart beslag hebben gelegd, welke zijn gedragslijn hebben bepaald, zijn oordeel en zijne waardeering, zoowel als zijne moreele normen.

Het leven der mieren b.v. verenigt in zich de schoonste en de hoogste harmonische samenhang, die de levende natuur vertoont. Geen wonder, dat vanaf de grijze oudheid juist deze zichtbare verschijnselen de uitdrukking werden geacht van onzichtbare krachten en wetten, die hier ten duidelijkste geopenbaard, overal waar leven in hunne werkzaamheden ontvouwen. Wees niet reeds Salomo op de wijsheid der mieren en wel op het zeer bijzondere van hunne wijsheid, n.l. om zonder overste, ambtman, noch heerscher hun brood te bereiden in den zomer en hun spijs te vergaderen in den oogst.

Hier scheen de wijsheid, waarvan de geheele natuur getuigde, ten duidelijkste zich te openbaren. Scheen het niet aan zoovele anderen in de oudheid en later tijd, alsof in de mieren een redelijk gedrag, een verstandig handelen optrad, zooals dit alleen bij den mensch aanwezig is en daarmee eenzelfde aard van psychische verschijnselen bij dier en mensch bestond en de mieren schenen te getuigen, dat de mensch door zijn verstand zich niet verhef boven de dierenwereld en zelfs in vele opzichten daarbij achterstond?

Maar ook de moderne wetenschap, met name de mechanistische levensbeschouwing, vond in de verschijnselen van het mierenleven een toets voor zijn consequente doordenkbaarheid, om, zooals wij later gelegenheid zullen hebben nader uiteen te zetten, daarbij te toonen tot welk een volkomen

onze
lezing
hui
Me
rid
luk
Her
De
A
toch
gesc
neer
niet
naar
za
he
Er
„inw
van
geeft
Bru
sen,
dige
Oc
Er
waar
voor
van
dron
Daar
als d
erker
Ida
uitra
hem
weer
geen
in w
gerer
word
den
Me
In
verze
Salot
simis
En
ziel
Te
ken
als l
Een
Sch
de l
Dit
sprak
uit e
huid
passa
bruid
huwe
Ida
breng
getuig
retise
dit l
Wa
van
haar
make
Wij
mans
stren
opv
tact
der j
den
Na
buiten
onder
in de
in Ar
nomen
aan d
H.
besch
J.
nietv
gebru
H.
Ond
groot
zijn i
gehee
groot
van e
Vader
nauw
De G
gewes
De be
begins